

2. Безбородова Л.А. Дирижирование: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. – М.: Просвещение 1990. – 159 с.
3. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: Монографія. – Черкаси: Вид.від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с.
4. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів. – Х.: Веста: Вид-во “Ранок”, 2006. – 256 с.
5. Менабени А.Г. Методика обучения сольному пению. – М.: Просвещение, 1987. – 95 с.
6. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
7. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у загальноосвітній школі: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2000. – 216 с.
8. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. – К., 2002. – 270 с.
9. Стулова Г.П. Дидактические основы обучения пению: Учеб. пособие. – М., 1988. – 69 с.
10. Щолокова О.П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів, освіта майбутніх учителів. – К., 1996. – 172 с.
11. Юцевич Ю.Є. Теорія та методика формування та розвитку співацького голосу. – К.: ІЗМН, 1998. – 160 с.

Гунько Н.А.

ФОРМИРОВАНИЕ ВОКАЛЬНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ПЕДАГОГА-МУЗЫКАНТА

В статье рассматривается проблема формирования вокально-методической культуры будущего педагога-музыканта в контексте общедидактической структуры профессионального образования. Предлагается специальная организационно-методическая система вокально-методической подготовки специалистов музыкально-эстетического профиля.

Ключевые слова: вокально-методическая культура, педагог-музыкант.

Gunko N.A.

FORMATION OF VOKAL AND METHODOLOGICAL CULTURE OF THE TEACHER-MUSICIAN

In the article is examined problem of forming of vocal-methodical culture of future teacher-musician in the context of general didactic structure of professional education. The author has worked out the special organizational-methodical system of vocal-methodical preparation of specialists of musical-aesthetic type is offered.

Key words: vocal-methodical, teacher-musician.

УДК 378.14:811.161.2

Денищич Т.А.

КОМУНІКАТИВНІ ВМІННЯ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті розкривається сутність професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців з історії і політології. На основі теоретичного дослідження наукової літератури автор визначає її основні структурні компоненти та детально аналізує комунікативні вміння студентів, які є основоположними під час формування професійно-комунікативної компетентності.

Ключові слова: професійно-комунікативна компетентність, комунікативна компетенція, комунікативні вміння, мовленнєва діяльність.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства відбувається реформування системи вищої освіти, що відповідає перспективним світовим тенденціям. Нині вища школа, як свідчать дослідження вчених, повинна вирішити подвійне завдання: сформувати професійні знання, вміння й навички та підготувати студентів до виконання ними фахових функцій через розвиток у них професійної компетентності. Тому основою модернізації

вітчизняної освіти є компетентнісний підхід, який пояснюється як “оцінка підготовленості певного освітньо-кваліфікаційного рівня до професійної діяльності на основі наявності в них визначених стандартами компетенцій [9: 31]”. Це стосується й володіння українською мовою у професійній сфері, оскільки це є однією з умов конкурентоспроможності майбутнього фахівця в сучасному соціумі. Тому, за словами М. Пентилюк, викладання української мови повинно бути спрямоване на виконання головної мети мовної освіти – виховання мовної особистості, яка володіє системою знань, умінь і навичок, що забезпечить її високий рівень спілкування в різних ситуаціях [7: 5], що передбачає *розвиток практичних умінь оволодіння мовою як засобом комунікації в професійних сфері, тобто формування у студентів професійно-комунікативної компетентності*.

Значний внесок у розробку проблеми формування професійно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця зробили А. Богуш, О. Горошкіна, І. Зимня, М. Пентилюк, О. Семенов, Т. Симоненко, І. Родигіна та ін. Питання сутності, природи і структури комунікативних умінь і навичок знайшло своє відображення в методичних дослідженнях Н. Бабич, О. Біляєва, А. Богуш, М. Вашуленка, С. Карамана, О. Казарцевої, Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентилюк та Т. Симоненко.

Попри всю актуальність та багатогранність порушеного питання недостатньо вивчена й висвітлена проблема формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців з історії та політології, в основі якої лежать комунікативні вміння і навички. Недостатність уваги до формування й удосконалення навичок комунікації в системі політологічної та історичної освіти призводить до того, що майбутні фахівці не володіють на високому рівні комунікативними вміннями і навичками. Саме це й зумовило мету нашої статті – окреслити основні комунікативні вміння й навички майбутніх фахівців з історії та політології для ефективного формування професійно-комунікативної компетентності.

Складність дослідження проблеми формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців можна пояснити тим, що у вітчизняних та зарубіжних наукових розробках існують різні підходи й тлумачення змісту і структури понять “компетенція”/“компетентність”, “комунікативна компетентність”, зокрема “професійно-комунікативна компетентність”.

Досить часто в науковій літературі поняття “компетенція” й “компетентність” використовуються як синонімічні, проте, незважаючи на їх структурну схожість, вважаємо за необхідне ці два поняття розмежовувати (табл. 1).

Аналіз наведених визначень, власне бачення проблеми дають підстави вважати, що більш широким поняттям є компетентність, в основі якої лежать *компетенції*, які є вимогами, що висуваються до освітньої підготовки фахівця, а *компетентність* – уже сформована якість особистості разом із досвідом.

У методиці вищої школи поряд із терміном *компетентність* уживають поняття *професійна компетентність*, яка, на думку О. Семенова, є “... вже існуючою якістю, реальною демонстрацією набутих знань і відповідних умінь, навичок людини як суб’єкта професійної діяльності, володіння нею відповідними компетенціями і здатність їх застосовувати у відповідних професійних ситуаціях [8: 60]”, тому критерієм підготовки випускника є саме професійна компетентність.

Проблема визначення ключових компетенцій та окреслення структури професійної компетентності активно обговорюється зарубіжними та вітчизняними дослідниками (І. Зимня, І. Зязюн, О. Овчарук, І. Родигіна, Г. Селевко, О. Сироватко, А. Хуторський). Науковці виділяють такі компетентності/компетенції: ціннісно-сміслова, загальнокультурна, навчально-пізнавальна, інформаційна, комунікативна, соціально-трудова, особистого самовдосконалення (А. Хуторський); соціальна, полікультурна, комунікативна, інформаційна, раціонально-продуктивна (О. Сироватко); загальні та комунікативні мовленнєві компетенції (Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти). Незважаючи на різні підходи щодо окреслення структури професійної компетентності, фундаментом професійної компетентності є *комунікативна*, на чому наголошується в

Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти: “Усі компетентності людини слугують, так чи інакше, здатності користувача мовою до спілкування і можуть розглядатися як аспекти комунікативної компетентності [3: 101]”, що сприятиме успішній професійній діяльності.

Таблиця 1.

Компетенція і компетентність у наукових джерелах

Компетенція	Компетентність
<p>1) коло повноважень якогось органу чи посадової особи;</p> <p>2) проблема, про яку в кого-небудь багато інформації, що дає змогу фахово її розв’язати.</p> <p>[Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад.: Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – С. 541]</p>	<p>1) авторитетність, обізнаність;</p> <p>2) володіння компетенцією.</p> <p>[Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад.: Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – С. 541]</p>
<p>відчужена від суб’єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки особистості, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері.</p> <p>[Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 409]</p>	<p>спеціальним шляхом структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, які набуваються особистістю в процесі навчання.</p> <p>[Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: “К.І.С.”, 2004. – С. 18]</p>
<p>сукупність взаємопов’язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які задаються до певного кола предметів і процесів та необхідних, щоб якісно продуктивно діяти щодо них.</p> <p>[Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / Андрей Хуторской // Народное образование. – 2003. – №3. – С. 60]</p>	<p>володіння людиною відповідною компетенцією, яка включає її особистісне ставлення до цієї компетенції й предмета діяльності.</p> <p>[Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / Андрей Хуторской // Народное образование. – 2003. – №3. – С. 60]</p>

Серед методистів немає одностайного погляду на сутність комунікативної компетентності. Так, А. Богуш пропонує визначати її як “комплексне застосування мовцем мовних і немовних засобів для спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування; обізнаність людини, певна система знань, практичних мовленнєвих умінь і навичок, мовленнєвих здібностей людини [2: 6]”. О. Павленко вважає, що в основі володіння комунікативної компетентності лежать “знання мови, високий рівень практичного володіння як вербальними, так і невербальними засобами, а також досвід володіння мовою на варіативно-адаптованому рівні

залежно від конкретної мовленнєвої ситуації [6: 11]. Т. Симоненко, крім знань, умінь і навичок, які є необхідними складовими формування компетентності, називає й здібності: “сукупність достатньо сформованих професійних знань, комунікативних та організаторських здібностей, здатності до самоконтролю, емпліцитної культури вербальної та невербальної взаємодії” [9: 35].

Спираючись на подані визначення, можемо констатувати, що **комунікативна компетентність** є сформованою якістю особистості в результаті засвоєння теоретичних знань з мови, володіння практичними вміннями і навичками вербальної та невербальної комунікації, розвитку мовних здібностей за наявності певного досвіду.

Для дослідження комунікативної компетентності майбутніх фахівців з історії й політології більш доречним є вживання терміна “професійно-комунікативна компетентність”, оскільки кожна професія висуває специфічні вимоги до комунікативної компетентності фахівця та особливості її застосування в різних професійних ситуаціях.

Серед основних вимог, що висуваються до сучасних фахівців, зокрема політологів та істориків, найбільш поширеними є такі: знання про всі компоненти й механізми роботи державної і політичної системи, володіння інформаційними технологіями та вміння й навички професійної комунікації. Оволодіння технологією комунікації – це не лише засвоєння студентами певних теоретичних знань з мови, а, в першу чергу, формування вмінь і навичок практичного користування мовою, розвитку вмінь спілкування на професійному рівні. Провідним у роботі історика й політолога є вміння взаємодіяти з іншими людьми для розв’язання як стандартних, так і творчих професійних задач, тому під час навчання повинна відбуватися подвійна підготовка: 1) удосконалювати вміння й навички спілкування в будь-якій сфері спілкування (комунікативна компетентність); 2) навчитися встановлювати, підтримувати контакт з іншими людьми з урахуванням професійної сфери (професійно-комунікативна компетентність).

Саме тому під **професійно-комунікативною компетентністю** майбутніх істориків і політологів ми будемо розуміти *вміння й навички фахівців використовувати українську мову в процесі комунікації, здатність творчо, цілеспрямовано, доречно встановлювати та підтримувати необхідні професійні контакти з урахуванням конкретної ситуації спілкування та комунікативної спрямованості*. Як бачимо, ключовим поняттям професійно-комунікативної компетентності виступають комунікативні вміння й навички, що необхідні для ефективного процесу комунікації.

Для аналізу комунікативних умінь і навичок доцільно звернутися до структури комунікативної компетенції, яку розглядають як “сукупність знань про спілкування в різноманітних умовах і з різними комунікантами, а також знань вербальних і невербальних засад інтеракції, умінь їх ефективного застосування у конкретному спілкуванні в ролі адресата й адресанта” [1: 124]. Тобто, комунікативну компетенцію ми розглядаємо як вихідні положення, засади щодо професійно-комунікативної підготовки майбутніх фахівців, зокрема окреслення основних комунікативних умінь і навичок студентів.

До структурних елементів комунікативної компетенції учені відносять: мовленнєву, мовну (лінгвістичну), прагматичну, предметну, професійно-комунікативну, соціолінгвістичну (М. Пентилюк) [7: 5]; лінгвістичну, соціолінгвістичну та прагматичну (Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти) [3: 108-130]; мовну, дискурсивну, соціолінгвістичну, іллокутивну, стратегічну, соціокультурну (Ф. Бацевич) [1: 125-126].

Незважаючи на певні розбіжності щодо назви окремих структурних елементів, визначальними для нашого дослідження є мовна, прагматична, соціокультурна та предметна. *Мовна* компетенція складається з лексичної (знання словникового складу мови), граматичної (знання граматичних засобів мови), фонологічної (знання фонетичних особливостей мови, уміння їх сприймати й продукувати), семантичної (уміння виражати визначене значення і контролювати ці вміння), орфографічної (знання писемної системи української мови) та орфоепічної (правильно озвучувати текст). Кожна з цих компетенцій, на думку М. Пентилюк, передбачає мовленнєвий розвиток особистості [7: 4], тобто формування мовленнєвої компетенції.

Для ефективного процесу комунікації необхідним є врахування *стратегічної або прагматичної* компетенції, що передбачає знання стратегій і тактик спілкування, володіння процесом комунікації відповідно до вимог ситуації та логіки протікання мовленнєвого акту. Також важливим є не тільки орієнтація в умовах та ситуаціях спілкування, дотриманням комунікативних стратегій, знання особистості співрозмовника, а й контроль за самим процесом спілкування, його корекцію.

Соціокультурна компетенція забезпечується *соціолінгвістичною* (здатність розуміти й продукувати мовлення в конкретному соціолінгвістичному контексті спілкування), оскільки ще враховує знання і вміння, необхідні для здійснення соціального аспекту використання мови, що включають соціокультурний контекст: звичаї, норми, ритуали, соціальні стереотипи.

Важливим є виділення *предметної* компетенції, що передбачає вміння знаходити, аналізувати, синтезувати необхідну для певної професійної ситуації інформацію.

Визначені комунікативні компетенції дають підстави стверджувати, що для формування професійно-комунікативної компетентності потрібні не лише знання мовної системи української мови, а, в першу чергу, вміння оперувати цими знаннями, засобами мови залежно від умов, ситуації, в яких відбувається мовленнєвий акт, тобто розвинути комунікативні вміння й навички.

Отже, у нашому розумінні **комунікативні вміння** – це здатність людини, заснована на ґрунтовній теоретичній і практичній підготовці (тобто теоретичних *знаннях*), що дає змогу *творчо* використовувати комунікативні знання й навички для передачі та обміну інформацією з урахуванням сфери, ситуації, мети, адресата процесу комунікації. Хочемо зазначити, що під теоретичними знаннями з мови ми розуміємо практично осмислену (тобто функціональну) інформацію, а отже, практично засвоєну. Знати – це вміти чимось користуватися, щось застосовувати, тобто знання розглядаємо не як об'єкт вивчення, а як засіб розвитку комунікативних умінь і навичок. Оскільки метою навчання студентів у вищій школі є формування професійної компетентності, що передбачає не просто засвоєння знань, умінь і навичок, а їх застосування на практиці, тому й основним критерієм сформованості умінь і навичок є їх творча реалізація під час професійної діяльності.

Зважаючи на окреслену структуру комунікативної компетенції та види мовленнєвої діяльності, можемо окреслити такі основні комунікативні вміння й навички майбутніх фахівців з історії і політології:

- 1) самостійно знаходити, обробляти (аналізувати й синтезувати) та накопичувати інформацію (*предметна компетенція*);
- 2) ефективно сприймати та продукувати професійний текст з дотриманням норм літературної мови (*мовна й мовленнєва компетенція*), що передбачає:
  - уміння адекватно сприймати усне і писемне мовлення, користуючись різними видами слухання й читання;
  - уміння створювати та відтворювати зв'язні тексти в усній та писемній формах, послуговуючись фаховою термінологією, відповідно до мети, основної думки, типу, стилю, жанру висловлювання;
- 3) використовувати стратегію і тактику спілкування для конструювання й інтерпретації зв'язних текстів (*прагматична, або стратегічна компетенція*), що передбачає:
  - уміння швидко, правильно орієнтуватися в умовах і ситуації спілкування та особливостях партнера у спілкуванні;
  - уміння вибирати ефективний стиль спілкування;
  - уміння контролювати процес протікання комунікативного акту;
  - уміння забезпечувати зворотний зв'язок;
- 4) правильно використовувати мову в різноманітних соціально детермінованих ситуаціях з урахуванням культури поведінки, мовленнєвого етикету, соціальних норм, стереотипів (*соціокультурна компетенція*).

Отже, аналіз структури комунікативної компетенції, яка визначає формування професійно-комунікативної компетентності, дає змогу окреслити основні комунікативні вміння і навички студентів. Розвиток комунікативних умінь і навичок студентів є пріоритетним у формуванні професійно-комунікативної компетентності, оскільки забезпечує сучасні вимоги щодо практичної спрямованості підготовки висококваліфікованого фахівця.

Перспективою подальшої наукової діяльності з проблеми формування професійно-комунікативної компетентності є визначення рівнів сформованості комунікативних умінь і навичок з метою їх подальшого вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Флорій Бацевич. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с.
2. Богуш А.М. Теоретичні й методологічні засади формування мовленнєвої компетенції дошкільника / Алла Богуш // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 1. – С. 5-10.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Єрмоленко С.Я. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови / С.Я. Єрмоленко, Л.І. Мацько // Дивослово. – 1994. – №7. – С. 28-34.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / [Караман С. О., Караман О.В., Горошкіна О. М, Бакум З. П., Барактян М.М. та ін.]; За ред. М.І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2009. – 400 с.
6. Павленко О.О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної освіти: автореферат дис. ... докт. пед. наук: спец. 13.00. 04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.О. Павленко. – К., 2005. – 29 с.
7. Пентилюк М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / Марія Пентилюк // Українська мова і література в школі. – 2010. – №2. – С. 2-5.
8. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: [монографія] / О.М. Семенов. – Суми: ВВП “Мрія-1” ТОВ, 2005. – 404 с.
9. Симоненко Т.В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: [монографія] / Т.В. Симоненко. – Черкаси: Вид. Вовчук О.Ю., 2006. – 328 с.

Денищич Т.А.

КОММУНИКАТИВНЫЕ УМЕНИЯ КАК КОМПОНЕНТ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье раскрывается сущность профессионально-коммуникативной компетентности будущих специалистов по истории и политологии. На основе теоретического анализа научной литературы автор определяет ее основные структурные компоненты и детально анализирует коммуникативные умения студентов, которые являются основополагающими для формирования коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: профессионально-коммуникативная компетентность, коммуникативная компетенция, коммуникативные умения, речевая деятельность.

Denyschych T.A.

COMMUNICATIVE SKILLS AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALIST

The essence of professional communicative competence of future history and political science experts is revealed in the article. On the basis of theoretical investigation of the scientific literature the author determines its main structural components and analyzes in details those communicative skills of students which are fundamental during the forming of professional communicative competence.

Key words: professional communicative competence, communicative competence, communicative skills, speech.